

мусить, щоб завважити сіть, бути лисом, а щоб застрашити вовків — левом.

Найдосконаліші державні інституції без збройної охорони так само загинуть як і пишнотний королівський палац, що його простори прикрашені золотом і самоцвітами, але не мають даху для охорони від дощу.

Ось загальне правило, яке ніколи не завадить: володареві, що сам не є розумним, не можна добре й порадити.

Про кожную державу прочитаєш ти одне й те саме: перший володар був зажди як Нінус, а останній як Сарданапаль.

Жадні студії не можуть так направити горожан, що керують республікою як ті, котрі дають можливість зрозуміти причини ненависті й розладу.

Експанзивна держава й миролюбний володар — це неможливе зєднання. Бо обидва мусять бути взаємно подібні, або перша скине другого.

Значно більше шкодить народові зажерливість окремих громадян ніж грабування ворогів. Останнім щастить іноді покласти край, але першим ніколи.

З усіх нещасливих держав найнещасливішою є та, яка дійшла до того, що не може ані замиритися ані воювати далі. До цього доходить держава, коли її мирові умови занадто пошкоджують, або коли при продовженні війни вона сталаби здобичою своїх союзників або переможця.

Коли по перемозі при Каннах Ганібалів висланець давав звіт про його діяльність раді старших у Картагіні, то Ганно запитав: „А чи прийшли римляни просити миру, чи повстали колонії або Ляціум?“ І коли посол мусів заперечити одне й друге, то Ганно зауважив: „Значить війна знаходиться на тому ж самому місці, що й перед тим“.

Зневажливі слова проти ворога викликані звичайно зухвальством перемоги або облудливою надією на неї.

Де йде про те, бути батьківщині чи не бути, хай там не буде дозволено запитувати, що є справедливе, або несправедливе, милосердне або жорстоке, похвальне або ганебне, але всі погляди разом і зокрема повинні уступити перед рішенням рятувати життя вітчизни й оборонити її свободу.

(Перекл. Л. М.)

Абель Бонар.

Режим без обличчя

(З французького)

Теперішній режим у Франції — режим без обличчя, режим нескончаних фантомів. В темнім лабіринті надаремно стараємося запати тіні. Ми відчулиб певну полегшу, колиб нарешті знайшли зухвалого злочинця, який хваливсяби тим, що накоїв: це булаб людина. Сила є для нас найвищою муською чеснотою, якийсь таємний інстинкт не дає нам стрі-

тити всяку надію щодо того, який був сильним у злі: вже через те саме видається він нам здібним стати сильним у добрі. Але оті фантоми! Але ті маски! Але ці духи! Розглядаючи їх, відчуваємо якийсь заворот голови, мов у сні. Не кажу, що в сутеренах їх політики, серед цих безформених душ не знайдеться кількох одиниць більш упертих і здецидованих у злі, це можливо, це таємниця темряви. Але — назагал — переважає там вражіння порожнечі. Не можемо вийти з дива, оглядаючи цей режим — без людей.

Та якраз через це отой режим так багатьом подобається. Той не зрозуміє успіху демократії у Франції, хто не пригадає собі, що ця демократія передусім задовольнила інстинкт зависти. Зависні душі бажають передусім нікому не кланятися: всяка вищість є для них зневагою, вищість таланту або характеру так само, як і добрих манер. Звідси запанував у нас культ незнайної, пересічної людини. Навіть в шуканні голови держави, ніхто не заперечить, найбільше шансів матиме той, хто не має яскравого обличчя, отже через те не буде небезпечний. В тім ціла філософія режиму. На найвиднішім місці, треба усадовити людину, яку найменше булоб видно. Не скажу, що деякі президенти республіки не могли зробити чогось доброго. Я тверджу лише, що щоби це зробити, вони мусіли — ховатися. Вони одержали приказ — не існувати. Тому коли на цім високім місці опиниться людина малодушна, то найліпший спосіб — на її думку — уникнути всяких закидів, це — нічого не хотіти. В цім царстві тіней панується зависть, а її очей не сміє ображати жадна надзвичайна заслуга, жадна свідомість своєї вищості повага. Фраза, всесильна мов талісман, що відчиняє двері до всякого щастя — він не є гордий. Це значить дуже багато, а передусім оце: він мені подобається, бо ставить себе на нижчий від мене щабель.

В цих відносинах ми можемо досягнути направи лише через революцію засад. Країна повинна мати провідників, яких можнаби було бачити. Треба щоби країна могла зосередити на них своє захоплення, могла їх подивляти, коли це можливо, а в кожному разі поважати. Доля країни не має рішатися в отих печерах, незаними одиницями. Переконані, що Францію може вратувати лише генеральна напруга, ми не висловлюємося тут за диктатуру. Коли це стверджуємо, то не зі страху, що нам закинуть любов до неї, (нічого собі з такого зикиду не робимо), лиш — просто щоби виразити нашу думку такою, якою вона є. Ми думаємо: те, що відповідає теперішнім потребам Франції, як і традиціям нашого національного генія, це дуже сильний, хоч і обмежений авторитет; уряд який мігби охороняти і командувати; який — коли ми піддаємося його слухним вимогам, охоче полишить кожному свободу особистого розвою. Але в кожному разі нам потрібні — вожди. Перша добра сторона особистої влади та, що тих, хто нею наділений, вона вносить на височину, на якій булиб вони

хіба зовсім негідні свого щастя, щоби їх не кортіла ідея за-служити собі славу. Здані на присуд історії, вони дуже прагнуть зазнати від неї признання. Факт, що вони завжди на сцені, видимі всім, в усіх своїх вчинках, зобов'язує їх. Кожна людина, яка так яскраво піднесена над іншими, відчуває потребу піднестися над самим собою.

Це вітер з верховини, ним дихав Бонапарт, коли став першим консулом. Це вітер віє над чолом Мусоліні, і припускаю, над чолом Гітлера. Але в системі, де все що робиться, робиться так, що ніхто не є відповідальний за ніщо, провідники поставлені занизько, щоби ті шляхетні спокуси знайшли когось хтоб ними захопився. Перехідні міністри можуть дати державі розсипатися на кусники, і їм ніхто того не закине, ані ніхто того не зауважить. Але їх відразу оскаржать як зрадників режиму, і ніодин з них не затримається при владі ніодного дня, коли захоче дійсно чесно і до кінця виконати свій обов'язок. Зібрання демократичних політиків — це стадо мишей, які зжирють все і тікають при першій галасі. Найгірше робиться ніби само собою. Зло є без міри бо без авторів.

Всі говорять нині про зміцнення влади, але на нічого не здається зробити її сильнішою, коли не привернути поваги комплексові ідей і почувань, які зобов'язали людину що командує, — бути гідною того командування. Треба привернути владі її шляхетний постумент. Бо у нас в ці останні часи влада не стояла на постументі, вона ховалася в дірі.

М. Л.

З пресового фільму

Харківські „Вісті“ (12. IV.) критикують белетристику „Вістника“: „Перше ліпше зіставлення творчості письменників країни рад з тм, що твориться по той бік кордонів — свідчить про перемогу більшовицької правди. Свідчить про мізерію, вікчемність, ганебне прислужництво націоналістичного сміття. Хіба справді, не така є підла прислужницька поліцейсько-донощицька, дякейська „діяльність“ віршомазів донцовсько-петлюрівського кубла, отих Маланюків та інших Одесів?“

Щодо „прислужництва“, можемо заспокоїти і „Вісті“ і їх про-текторів: конкуренції їм не робитимемо... Що ж до буйного розв'язку поезії в країні „рад“, то ось зразок („Вісті“, ч. 79).

„Гай-дарі — дара
— Да

Гай-дарі — да
Спіє пшениця,
Спійють жита“

Та ще й отакє „покладено на музику композитором Богуславським“.. Як бачимо, совітська „лігература“ скорими кроками еволюціонує в бік ладаїзму.

Є ще й такий. М. Гаспо, який хвалить своїх колег („Вісті“ 14. IV.) за те, що

„висвітлюють проблеми
виссанні з пучки,
мисецтву манікюра:ь ручки